SALESIÁNI DONA BOSKA A JEJICH PRÁCE S ROMSKÝMI DĚTMI V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Salesians of Don Bosco and their work with Romany children in České Budějovice

David Urban, Alena Kajanová

10: 247–482, 2008

ISSN 1212-4117

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra sociální práce a sociální politiky

Summary

Salesians of Don Bosco are a catholic religious order, which is traditionally aimed at work with children and youth from socially weak and threatened groups. In the Czech Republic, they are successfully involved in the organization of free-time and extra-school educational activities for Romany children and youth. In addition to the varied offer of favourable activities, there are also friendly relationships between assistants and clients, which results in high rate of regular visits of Romany people in the centres.

Romany people are currently the most numerous minority in the Czech society, which traditionally exerts the largest differences and which is currently considered by the majority as most problematic in many respects. However, the problems are two-sided and frequently result from insufficient knowledge and understanding. They are based on differences in the traditional, currently essentially changing life style and value orientations in the Romany minority (Davidová et al., 2008).

The article deals with the social work within the Romany community in České Budějovice, particularly with the activity of the Salesian centre of the youth – house of children and youth České Budějovice (henceforth SaSM).

In the next part, the author presents results of and outputs from the project named Motivation factors in the work of Salesians with Romany young people, which was completely funded by the Grant Agency of the University of South Bohemia (GA JU) in České Budějovice (GA JU 21/2006/H-ZSF, principal investigator Mgr. David Urban).

The research was implemented in 2007. Its purpose was to provide mapping of factors motivating clients of the Romany oratory (Romany children visiting the SaSM) for regular visits and participation in programmes arranged by the SaSM in České Budějovice, Ostrava and Teplice.

The technique of questionnaire examination was employed for the data accumulation. This was implemented by the form of short interviews with subjects (the interviewers were Salesian assistants and volunteers) with subsequent recording the questions into the questionnaires.

The results of the research indicated that the considerable variety of activities is one of the most important factors motivating for the participation in the programme of Salesian centres of the youth and that the possibility of sport activities was considered as most positive. Further important factors were friendly relationships between members of the centre and clients and the presence of Romany assistants in the centre.

Key words: Salesians of Don Bosco – Romany people – Salesian centre of youth – motivating factors in work of Salesians with Romany youth

Souhrn

Salesiáni Dona Boska jsou církevní organizace, která se tradičně věnuje práci s dětmi a mládeží ze sociálně slabých a ohrožených skupin. V České republice se s úspěchem věnují specificky organizaci volnočasových a mimoškolně vzdělávacích aktivit pro romské děti a mládež. Vedle pestré nabídky oblíbených aktivit je to rovněž přátelský vztah mezi asistenty a klienty, který vede k vysoké a pravidelné návštěvnosti Romů v střediscích.

Romové jsou v rámci české společnosti menšinou nejpočetnější, tradičně nejodlišnější a majoritou dodnes považovanou v mnoha směrech za nejproblematičtější. Problémy jsou však oboustranné a pramení mnohdy z nedostatečného poznání a pochopení. Vycházejí z odlišnosti tradičního, dnes se podstatně měnícího životního stylu a hodnotové orientace romské minority (Davidová a kol., 2008).

Článek pojednává o sociální práci s romskou komunitou v Českých Budějovicích, zvláště pak o činnosti a působnosti Salesiánského střediska mládeže – domu dětí a mládeže České Budějovice (dále jen SaSM).

V další části pak autor předkládá výsledky a výstupy z projektu s názvem Motivační faktory v práci salesiánů s romskou mládeží, který byl plně financován Grantovou agenturou Jihočeské univerzity (GA JU) v Českých Budějovicích (GA JU 21/2006/H-ZSF, hlavní řešitel Mgr. David Urban).

Výzkum probíhal v roce 2007. Jeho cílem bylo zmapovat faktory, které klienty romské oratoře (romské děti docházející do SaSM) motivují k pravidelným návštěvám a participaci na programech pořádaných SaSM v Českých Budějovicích, Ostravě a Teplicích.

Pro sběr dat byla využita technika dotazníkového šetření. To probíhalo formou krátkého pohovoru s respondentem (tazatelé se rekrutovali z řad salesiánských asistentů a dobrovolníků) s následným zaznamenáváním odpovědí do připravených dotazníků.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že jedním z nejsilnějších motivačních faktorů k účasti na programu Salesiánských středisek mládeže je široká nabídka aktivit, přičemž velmi pozitivně byla hodnocena možnost sportovat. Jako další významné faktory byly identifikovány přátelské vazby mezi pracovníky střediska a klienty a existence romského asistenta ve středisku.

Klíčová slova: Salesiáni Dona Boska – Romové – Salesiánské středisko mládeže – motivační faktory v práci salesiánů s romskou mládeží

ROMSKÁ KOMUNITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Jihočeský kraj vykazuje v celorepublikovém poměru nejmenší podíl romského obyvatelstva. V Českých Budějovicích žije dle odborných odhadů 1 500–3 000 Romů, z toho se však při sčítání obyvatelstva v roce 2001 přihlásilo k romské národnosti jen něco málo přes 200 lidí (Slivka, 2007).

Většina českobudějovických Romů pochází ze Slovenska, odkud přišli v několika migračních vlnách. Některé další rodiny pocházejí z Maďarska a Ukrajiny (Kostohryz, 2007).

Romové obývají různé lokality ve městě, více či méně koncentrovaně. Je důležité si uvědomit, že řada z nich žije natolik integrována do života majority, že nevyžaduje žádnou specifickou podporu. Na druhé straně stojí obyvatelé, kteří podporu a pomoc potřebují. Jedná se především o Romy ze sociálně vyloučených lokalit.

SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ ROMSKÉ LOKALITY V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Sociálně vyloučenou romskou lokalitu lze definovat jako „prostor obývaný skupinou, jejíž

členové se sami považují za Romy a/nebo jsou za Romy označováni svým okolím a jsou sociálně vyloučeni.“ (Gabal, 2006)

Lokalita je obvykle oddělena symbolickými („dům hrůzy“) i fyzickými hranicemi (od ostatní obytné zástavby). Sociální vyloučení je často spojeno s prostorovým vyloučením (izolované lokality – problematika dopravní obslužnosti), s nízkou mírou vzdělanosti, ztíženým přístupem k legálním formám výdělečné činnosti, větším potenciálem výskytu sociálně patologických jevů (alkoholismus, narkomanie) atd.

Dle Analýzy sociálně vyloučených romských lokalit (Gabal, 2006) se ve městě České Budějovice nacházejí tři sociálně vyloučené romské lokality. První z nich je tvořena ulicí V. Volfa na sídlišti Máj, kde je romská menšina celkově ve větší míře zastoupena v důsledku přirozeného sestěhování za cenově dostupnějším bydlením. Druhou popsanou lokalitu představuje ubytovna pro neplatiče na Okružní ulici na periferii města. Poslední¹ lokalita uvedená ve zprávě se nachází ve Vrbenské ulici ve starším městském panelovém domě, cca 15 min. jízdy MHD od centra.

INSTITUCIONÁLNÍ ZABEZPEČENÍ PRÁCE S ROMSKÝMI KOMUNITAMI V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

V rámci sociální práce s romským etnikem je stále více kladen důraz na terénní sociální práci, která umožňuje přímou, konkrétní a individuálně zaměřenou intervenci, stejně jako preventivní činnost. Významnou roli v tomto směru splňují organizace v rámci nestátního neziskového sektoru. Jedná se např. o nízkoprahový klub pro děti a mládež – Jiloro zřizovaný Městskou charitou České Budějovice.

Posláním projektu je dle Výroční zprávy MCH umožnit dětem a mládeži ze sociálně znevýhodněného prostředí získat chybějící zkušenosti a korektivní modely sociálního chování a zároveň podpořit získané pozitivní modely z rodiny. Práce se však neomezuje pouze na činnosti s dětmi, naopak – snaží se dle možností pracovat s celou rodinou. Rodiče mohou využít sociálně právní poradenství.

Další z organizací pracující s dětmi ze sociálně vyloučené lokality je Salesiánské středisko mládeže, kam docházejí děti a mládež především ze sídliště Máj.

Především pak dětství romských dětí je dle Hirta (2006) determinováno několika specifickými faktory jako třeba odlišný výchovný styl v romských rodinách, množící se sociální patologie v komunitách, prostituce, gamblerství, drogy, alkohol atd. Specifický je také přístup ke školní docházce, vzdělání a k trávení volného času.

Díky tomu, že vzdělávání a volnočasové aktivity jsou pojímány jako klíčová oblast integrace Romů do společnosti (Slivka, 2008), je třeba tomuto tématu věnovat zvýšenou pozornost.

SALESIÁNSKÉ STŘEDISKO MLÁDEŽE V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Salesiánské středisko oficiálně² funguje ve farnosti Čtyři Dvory od roku 1995, od roku 2006 je zapsáno do rejstříku školských právnických osob MŠMT. Personál sestává z pedagogických a dobrovolných pracovníků (většinou z řad studentů VŠ).

Středisko nabízí různé volnočasové programy především pro neorganizované skupiny sociálně znevýhodněných či ohrožených dětí i mládeže, zároveň ale i pro zájmově organizované skupiny. Velká část nabízených aktivit je

zaměřena právě na romskou cílovou skupinu. Původní záměr nabídky společných programů pro neromské a romské děti se neosvědčil, proto všechny zájmové kroužky stejně jako klub fungují paralelně.

Nízkoprahovost zařízení poskytuje dětem a mladým lidem bezpečné prostředí, ve kterém mohou strávit volný čas a zároveň působí preventivně v oblasti sociálněpatologických jevů (závislosti, kriminalita atd.).

Posláním organizace je „přispívat prostřednictvím preventivního výchovného systému Dona Boska, volnočasových aktivit a sociální práce k celostnímu rozvoji dětí a mládeže.“ (<http://budejovicesasm.sdb.cz/>)

Romská sekce

Romská sekce se věnuje romským dětem a mládeži ve věku od 6 do 18 let převážně z lokality sídliště Máj. Činnost romské sekce je pro děti a mládež dělena na doučování, romskou oratoř (v prostorách střediska i na sídlišti Máj) a romský klub, kterou zajišťují 4 zaměstnanci Střediska a 9 stálých dobrovolníků.

Podmínkou vstupu je věk dítěte, dodržování řádu SaSM a poplatek za poskytované služby, který činí Kč 100,- na osobu na celý školní rok. V loňském roce se programu zúčastnilo 91 klientů.

Doučování je realizováno dvakrát týdně, pro děti ZŠ včetně přípravné třídy. Doučování většinou neprobíhá jako vyučování ve škole, ale spíše formou hry (slovní, početní, pohybové aj.). Důraz je kladen na rozvoj slovní zásoby českého jazyka a matematiku.

Romská oratoř a romský klub nabízí dvě odpoledne v týdnu vyplnění volného času širokou nabídkou aktivit, jako jsou různé sportovní aktivity, keramická a výtvarná dílna, dvě hudební kapely či práce na PC. Další činnosti jsou realizovány nárazově (sportovní turnaje, karneval, vánoční besídka atp.).

Zpravidla 1x za měsíc jsou realizovány víkendové akce (např. výlety či filmová představení) a dále prázdninové aktivity formou příměstského tábora.

Od roku 2005 je provozována terénní sociální práce, která se dělí na terénní práci a volnočasové aktivity s dětmi. V rámci volnočasových aktivit docházejí asistenti přímo do „přírodního prostředí“ dětí (prostředí sídliště Máj) a organizují pro ně program. Při práci

s romskou komunitou nelze oddělit děti od jejich zázemí, tzn. rodičů, širšího příbuzenstva. V rámci terénní práce tedy středisko spolupracuje s rodinami romských dětí, ale také s učiteli a úřady (<http://budejovicesasm.sdb.cz/>).

V rámci hlubšího poznání práce salesiánů s romskou mládeží byl řešen projekt GA JU s názvem *Motivační faktory v práci salesiánů s romskou mládeží*. Cílem projektu bylo zjistit, které prvky nabídky salesiánských středisek v ČR (České Budějovice, Teplice, Ostrava) působí motivačně na mladé příslušníky romského etnika. Předmětem zájmu bylo zjistit, co motivuje romské děti k tomu, že se aktivně zapojují do programu salesiánských středisek. Jaké aktivity a faktory práce, které Salesiáni Dona Bosca nabízejí, jsou pro romské děti zajímavé a podněcují je k participaci. Tato část článku je východiskem k výsledkům projektu. A zároveň dílčími výsledky zpracováváné disertační práce autora článku (Mgr. David Urban), která nese stejný název.

MOTIVAČNÍ FAKTORY V PRÁCI SALESIÁNŮ S ROMSKOU MLÁDEŽÍ (GA JU 21/2006/H-ZSF)

Obecná definice charakterizuje motivaci jako psychologické důvody chování, jeho subjektivní význam a současně vysvětluje psychologickou variabilitu chování, tzn. proč se různí lidé orientují na různé cíle (Nakonečný, 1999). Do nižších nebo i základních potřeb jsou řazeny fyziologické potřeby (potravy, spánku, odpočinku, útulku a sexu) a potřeby jistoty (bezpečí, ochrany, péče a pomoci), zatímco vyšší upevňují zejména použití jedince na sociální podmínky existence (potřeby styku, náleženosti apod.) (Nakonečný, 2003).

Motivace úzce souvisí se sycením potřeb u jednotlivců a skupin.

Zaměření výzkumu

V posledních letech přibývá odborných statí, v nichž se reflektuje specifický výchovný styl církevní instituce salesiánů Dona Boska. Dosud však není dostatečně zpracována problematika motivace jednotlivých skupin mládeže k účasti na programu, který salesiáni nabízejí. Aby se mohl využít pozitivní potenciál salesiánského přístupu k romské mládeži i jinde, je užitečné zkoumat motivační faktory, které tento styl využívá.

Technika sběru dat

Cílovou skupinu tvořili klienti romské oratoře (romské děti docházející do SaSM). Pro sběr dat byl vypracován podklad pro dotazníkové šetření – forma dotazníkového sběru dat. Stěžejním bodem šetření bylo zjistit, co romské děti motivuje k tomu, že docházejí do středisek.

Celkem bylo osloveno 120 romských respondentů. Návratnost dotazníků byla cca 77 % (92 dotazníků). Vlastní dotazníkové šetření v SaSM (Ostrava, České Budějovice, Teplice) probíhalo v době od června až do první poloviny listopadu 2007.

Dotazníkové šetření probíhalo formou krátkého pohovoru s respondentem (tazatelé se rekrutovali z řad salesiánských asistentů a dobrovolníků) s následným zaznamenáváním odpovědí do připravených dotazníků. Respondenti zaznamenávali odpovědi sami, popřípadě s pomocí tazatele.

Výsledky výzkumu

Z úvodního zkoumání vyplynulo, že častějšími návštěvníky středisek jsou chlapci. V Českých Budějovicích a Teplicích se tato převaha chlapců vyskytovala v cca 73 %, v Ostravě pak až v 81 %.³ Věkový průměr respondentů byl 11,5 roku. Klienti docházejí do středisek ve více jak 75 % opakovaně (to je vícekrát za týden – ve všech sledovaných střediscích probíhá program pro Romy ve 4 až 5 dnech v týdnu).

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že jedním z nejsilnějších motivačních faktorů k účasti na programu Salesiánských středisek mládeže je široká nabídka aktivit. Nejvýše byla hodnocena možnost sportovat, z toho pak především možnost hrát ping-pong (např. někteří klienti z oratoře v Ostravě měli úspěch na profesionálních soutěžích v ping-pongu) a kulečnick, dále pak halový fotbal a basketbal.

Mezi respondenty jsou v nadpoloviční většině kamarádké či příbuzenské vztahy. Dále respondenti v 37 % v dotazníku uváděli, že jsou rádi, že je jich ve středisku hodně a že mají možnost si pohromadě hrát.⁴

77 % respondentů Salesiánského střediska mládeže v Teplicích odpovědělo, „že je to ve středisku baví, že je tu dobrá atmosféra.“ Podobné odpovědi byly uváděny i v dalších zařízeních. Kladně hodnoceno bylo chování asistentů a dobrovolníků ke klientům středisek.

Vztahy mezi klienty středisek a asistenty (případně dobrovolníky) byly celkově hodnoceny velmi dobře. V Českých Budějovicích byly tyto dobré vztahy kladně ohodnoceny v 89 % respondentů, v Teplicích v 86 % všech odpovědí a v Ostravě v 91 %.

Ve všech střediscích se asistenti aktivně účastní v nabízených aktivitách (sport, hry, keramika atd.). Úloha asistenta není tedy pouze dohlížet na průběh aktivity (kroužku), ale též se aktivně zapojit. Díky tomu se mezi klienty středisek a asistenty (resp. dobrovolníky), vytváří přátelský vztah.

Kladně hodnocen byl fakt, že ve středisku v Teplicích a v Českých Budějovicích je romský salesiánský asistent. K němu jsou díky stejné etnické příslušnosti navázány pevnější přátelské vazby. Tento asistent se také v obou případech těší větší autoritě, mj. i díky znalosti romského jazyka.

Závěr výzkumu a využití projektu

Na základě výzkumu se ukázalo, že nejsilnějším motivačním faktorem k participaci na programu v Salesiánských střediscích mládeže ve všech sledovaných zařízeních jsou přátelské vztahy mezi asistenty (dobrovolníky) a klienty, přátelská atmosféra a dobré prostředí, dále pak možnost trávit čas ve větší skupině Romů a nabídka aktivit.

Projekt Motivační faktory v práci salesiánů s romskou mládeží byl pojat jako pilotní výzkum k disertační práci řešitele projektu (doktorand na Zdravotně sociální fakultě JU). Zjištěná data budou dále zpracovávána. V rámci výše zmiňované disertační práce je plánován hlubší průzkum zadané problematiky (motivace Romů k participaci na nabídkách středisek). V plánu disertační práce jsou osobní pohovory s romskými klienty Salesiánských středisek.⁵

ZÁVĚR

Ve městě České Budějovice se romské cílové skupině věnuje několik organizací, které se zaměřují na práci s dětmi a mládeží. Představují tak jedinečnou prevenci sociálněpatologického chování jako jednoho z důsledků sociální exkluze, kterým je romská městská mládež v posledních letech ohrožena. Neziskové organizace zaujímají v této oblasti nezastupitelné místo především díky svým výchovně-vzdělávacím

mimoškolním aktivitám realizovaným v rámci terénní sociální práce či nízkoprahových klubů přímo v ohrožených lokalitách (jak je tomu i v případě popisovaného SaSM), které vhodným způsobem zaplňují volný čas dětí a mládeže.

Salesiánské středisko mládeže České Budějovice v této práci s romskými dětmi představuje specifický subjekt díky tradici práce s mládeží vůbec, dále díky specifickému výchovnému stylu – preventivnímu systému (specifická výchovná metoda Dona Boska, zakladatele řeholní společnosti salesiánů Dona Boska, která spočívá na třech základních pilířích – rozum, náboženství a laskavost), který tato organizace při své práci uplatňuje.

LITERATURA

- DAVIDOVÁ, E., ELICHOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ, J.: Kvalita života z aspektu determinant zdraví u romského obyvatelstva. *Kontakt*, České Budějovice: JU ZSF 2005. Vol. 10, no 1, s. 163-171.
- GABAL, I.: *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a komunit v České republice a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti (říjen 2005–červenec 2006)*. [online]. [cit. 2008-06-06]. Dostupné z: http://www.gabal.cz/documents/brozura_4.pdf.
- GA JU, 21/2006/H-ZSF. Motivační faktory v práci salesiánů s romskou mládeží. Řešitel Mgr. David Urban.
- HIRT, T., JAKOUBEK, M.: *Romové v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. 414 s.
- Kolektiv autorů: *Otázky sociální inkluze romské komunity. Sborník prací Fakulty sociálních studií brněnské univerzity*, 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 2003. 162 s.
- MĚSTSKÁ CHATITA ČESKÉ BUDĚJOVICE. *Výroční zpráva 2006*. [online]. [cit. 2008-06-06]. Dostupné z: http://www.mchcb.org/uploads/vyrocní_zpravy/VZ_MCHCB2006.pdf.
- NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. 1. vyd., Praha: Academia, 1999. 287 s.
- NAKONEČNÝ, M.: *Úvod do psychologie*. 1. vyd., Praha: Akademie věd České republiky, 2003. 507 s.
- NAVRÁTIL, P., ŠIMÍKOVÁ, I.: *Strategie sociální inkluze Romů v Brně (východiska)*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií. [online]. c 2002. Dostupné z: <http://www.iqrs.cz/cz/dokumenty.phtml?kid=109>.
- Osobní rozhovory s Mgr. Davidem Kostohryzem (Magistrát města České Budějovice) a Romanem Slivkou (KÚ České Budějovice)
- Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže České Budějovice [online]. [cit. 2008-06-06]. Dostupné z: <http://budejovicesasm.sdb.cz>.
- SLIVKA, R.: Snižování rizik sociálního vyloučení romských obyvatel. In: VELEMÍNSKÝ, M., STUDENOVSKÝ, P. *Rukověť pro poskytovatele a zadavatele sociálních služeb v oblasti problematiky dětí a mládeže*. 1. vyd., České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. 2008. 249 s.

URBAN, D.: *Motivační faktory v práci salesiánů s romskou mládeží*. Průběžné výsledky disertační práce. Vedoucí práce M. Kaplánek.

Vysvětlivky:

1. Autoři článku se však domnívají, že mezi tyto lokality lze zařadit také dům v Pekárenské ulici.

2. Salesiáni působili v Českých Budějovicích neveřejně již od roku 1980.
3. Tyto údaje vyvstávají z dotazníkového šetření (zastoupení respondentů podle pohlaví), přičemž tento fakt není z důvodu špatného rozdělení dotazníků mezi respondenty. Po následném pozorování účasti dívek a chlapců ve středisku byla převaha chlapců potvrzena.
4. Data ze Salesiánského střediska České Budějovice v rámci kvalitativní části disertační práce

Alena Kajanová a David Urban
ali.kajanova@email.cz